

נדרים ו

משה שווערד

1. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף ו/א

כתב ברי"ץ ז"ל וז"ל, האומר הרי הוא עלי או הרי זה עלי. על הכר שהוא לפניו קאמר ואם היה מסיים ואומר קרבן הרי הנדר שלם ועכשיו הוי יד. וטעמא דאמר עלי דהוי יד המוכיח הא לאו הכי לא מהני כלום מפני שאינו מוכיח ואף על גב דהוי יד. ותירץ דמשום הכי כי לא אמר עלי מותר דדילמא הרי הוא הפקר הרי הוא צדקה קאמר דיותר קרוב הוא להביט לזה מפני שאינו חסר כי אמר דיבור אחד אם לשון הפקר או לשון צדקה ולזה הוי יד מוכיח. ולקרבן לא הוי יד מוכיח כלל דעדיין חסרים שתי תיבות עלי וקרבן.

2. קרן אורה מסכת נדרים דף ו עמוד א

הרי זו חטאת לא אמר כלום. כבר כתבתי לעיל בריש מכילתין אמאי לא אמר כלום, נשאליה מה היה בלבו, ואם היה בלבו לחטאתו אמאי לא יקדש לחטאתו, דהא בקדשים גמר בלבו לחוד גם כן סגי. [1] ומה דכתיבנא לעיל כיון דנתכוין להקדיש בדבורו לא אזלינן בתר מחשבתו אלא בתר דבורו. הכא אין זה מוכרח כל כך. כיון דאין הדבור סותר כוונת הלב, אלא שקיצר בלשונו. ועל כרחק צריך לומר [2] כיון דדיבורו אינו מוכיח כלל דלחטאתו קאמר גם זה נראה כסותר מחשבתו. ולשון רש"י ז"ל בד"ה דבריו קיימים הוא תמוה ע"ש. ועיין ביו"ד ס' ה' ובט"ז ובש"ך ז"ל שם.

3. שיעורי ר' דוד שנו) בטעמא: דלא חל במחשבה כשנתכוין להוציא בשפתיו

גמ' הרי זו חטאת הרי זו אשם וכו' לא אמר כלום. ופקרן-אורה הקשה. אמאי לא אמר כלום, נשאל אותו מה היה בלבו, ואם היה בלבו בשביל חטאתו ואשמו אמאי לא יקדש לחטאתו ואשמו, דהא קיי"ל בקדשים דגמר בלבו לחוד ג"כ סגי. והקרן-אורה כתב, דלכאורה היה אפשר לתרץ עפ"ש"כ לעיל (דף ב. ד"ה אלא) דגמר בלבו מהני רק היכא דלא נתכוין להוציא בשפתיו, אבל אם נתכוין להוציא בשפתיו, ואיתקל מילוליה והוציא דבר אחר, לא מה שהיה בלבו, גם בקדשים לא אמר כלום, ולכן הכא כיון שנתכוין להקדיש בדיבורו, לא אזלינן בתר מחשבתו, אלא רק בתר דיבורו. אך כתב הק"א דהכא אין זה מוכרח כ"כ, כיון דהא הכא אין הדיבור סותר כוונת הלב, אלא שקיצר בלשונו. ולכן כתב הק"א, דע"כ צ"ל דכיון שדיבורו אינו מוכיח כלל דלחטאתו קאמר, משו"ה גם זה נראה כסותר מחשבתו, ע"ש. ומבואר בדברי הק"א כאן, דס"ל דטעמא דלא חל ע"י מחשבתו כשהוציא בשפתיו הוא משום דהדיבור סותר מחשבתו, ולכן כתב דהכא לכאורה אינו סותר. אולם לכאורה נראה דהטעם בזה לא הוי משום דהוי סתירה בין מחשבתו לדיבורו. אלא כמ"ש בטורי-אבן (חגיגה דף י. באבני שהם ד"ה דילמא) דכיון שרוצה דהחלות הקדש יחול ע"י דיבורו, ואינו רוצה להקדיש במחשבתו, שוב אין מחשבתו מעשה המועיל כלל, וא"כ פשוט דה"ה הכא כיון שגמר להקדיש בפיו לא חל ע"י מחשבתו, [וע"ע ישוע"ד ח"ו ס' ל"א, וע"ע לעיל סימן י"ג].

4. דבר יעקב מסכת נדרים דף ו עמוד א

ה הרי זו חטאת הרי זו אשם אף על פי שהוא חייב חטאת ואשם לא אמר כלום - הגמ' מביאה ראייה שלא מהני מדין ידות. הקרן אורה והשלמי נדרים [ב א] מקשים שבקרבן א"צ דיבור וחל ע"י מחשבה בלב, וא"כ למה לא מהני מה שחשב בלב שיהיה לחטאתו.

א. הקרן אורה והשלמי נדרים מתרצים ע"פ היסוד [של הטורי אבן הנ"ל ב. אות יב ואות כב] שהיכא שרוצה להחיל חלות ע"י דיבור לא מהני מחשבתו.

ב. הקה"י [סימן ב] מביא דכן מקשה הרא"ם בשיטה. ותירוצו נשתבש. הקה"י מגיה שכוונתו דהיכא שאיכא עליו חיוב להביא קרבן לא מהני הקדשה ע"י מחשבה, שהקדש ע"י מחשבה ילפינן [קידו' מא ב] מהפסוק "כל נדיב לב עולות" וקאי על קרבנות של נדבה ולא קרבנות חובה. וכן משמע מלשון הרמב"ם [מעשה קרבנות יד - יב] שכתב נדרים ונדבות א"צ להוציא בשפתיו, ולא כתב כל ההקדשות א"צ להוציא בשפתיו.

ג. עוד מתורץ לפי האבני נזר [יו"ד סימן שו - ה] והזכר יצחק [סימן נא] שכתבו, שמבואר בלשון הרמב"ם [מעשה קרבנות יד - יב] שהגדר של הקדש שחל במחשבה הוא לענין שחל עליו חיוב לעשותו הקדש, ולא לענין שההקדש חל על גוף הבהמה. מיהו מלשון רש"י [קידו' מא ב] משמע שהחושב על שור שיהיה לעולה, חל עליו מיד דין עולה.

5. הר"ן מסכת נדרים דף ו עמוד א

אלא אימא טעמא דאמר עלי וכו' אבל אמר הרי הוא שניהם אסורין - משום דכיון שאין מוכיחות הויין ידים אית לן למינקט לחומרא ודלמא הרי הוא הקדש קאמר.

6. ספר ברכת אברהם

ועי' רי"ן ד"ה אלא אימא טעמא דאמר עליו וכו' אבל אמר
כרי הוא שניהם אסורים משום דכיון שאין מוכיחות
כיוון ידיים איהן לן למנקט לחומרא, ודלמא כרי הוא הקדש
קאמר. כרי דכסוגין גופא חזין לדעתיה דאם אין מוכיח ליכא
חסרון ואזלין לחומרא. וכה' דאזלין לחומרא נראה דדוקא
אם אינו לפנינו, דהא כתב ריטב"א צריש מכולתין וכ"מ
דזידות יכול אדם לומר שאין בלבו כן וליה דצריש שבלב.
ונראה דבגדר ידים מלאנו ה' גדרים:

א) לגמרי מוכיח — לחוס' (י' ע"ג ד"ה יט) ג"כ תולה
בדין יד, ולרא"ש (שם ד"ה אלא) אם אי"א
לפרש צענין אחר, אפי' אין יד לקידושין מהני, ומשמע
דנהפך לשון גמור.

ב) כמעט מוכיח — הוכיח יד לכריש, ולשון גמור שאינו
מוכיח על כונתו, מהני גם בתורת לשון גמור
ואי"א לדין יד, עי' לקמן (י"ח ע"ג).

ג) משמע, אבל לא מוכיח — לרא"ש זהו גדר אין מוכיחות
דפליגי ר"י וכו', ועי' ה' ע"ג תוד"כ ואמאי
צ"ש ר"י.

ד) ב' משמעות שקולים — לרא"ש ליה יד כלל, לר"ן יד
שאינו מוכיח.

ה) אם משמע טפי לדבר אחד וכו' מוכיח לדבר אחר שג"כ
קאת משמע — לרא"ש כ"ש דליה יד כלל, לר"ן ג"כ

נראה כן. ולרמב"ם נחצהר לעיל (ה' ע"א) דמי"מ הוכיח יד
שאין מוכיח גם לזה, ע"ש.

ולראשונים דלא מהני צחורת יד כה"ג ולהס"ת כיכי דהוכיח
לשון גמור משמע טפי להיתר, אם הוא
מתכוין לאיסור אם הוכיח לשון לזה. ולקמן (כ' ע"א י"ח ע"ג)
דכל צחופן דמשמע טפי לאיסור ומי"מ יכול לכיון להיתר, או
דשקולים. ועי' נ"ו לקמן (י"ח ע"ג צמחני) שכתב דסתם
נדרים להחמיר אפי' כיכי דמשמע טפי להיתר.

ועי' י"ח ע"ג צענין סתם נדרים.

7. רש"י מסכת נדרים דף ו עמוד א ד"ה אע"ג דהוא

אף על גב דהוא מחויב חטאת ואשם לאו כלום הוא - דלא אמר עלי, אלמא בעינן ידים מוכיחות.

8. שערים מצויינים בהלכה

במס' חולין (מא:): דאין חטאת באה בנדר
ונדבה. ובהגהות מהר"ב רנשבורג ציין לתשו'
הרמ"ע מפאנו (סי' כו) שנשאל, דזה נגד
המשנה במס' מגילה (פ"א) דאין חטאת באה
בנידר ונידב. ועיינתי בתשו' הרמ"ע מפאנו,
והוא מתרץ דאפשר דרש"י ה"ק דנדר הוא אבל
לא יביא וצריך לשאול על נדרו, ומצינו כזה
דצריך ואין לו תקנה, וכגון אותה ששינוי בסוף
מס' מנחות הרי עלי עולה שאקריבנה בבית
חוניו, יקריבנה במקדש, ואם הקריבנה בבית
חוניו יצא, פי' השלים נדרו, אע"פ שעשה שלא
כהוגן שהרי הקריב קדשים בחוץ ויתחייב
מלקות, וה"ל כן חטאת הבאה בנדר שלא
נתחייב מעיקרא דבריו קיימין וישאל על נדרו
שלא יביא, ואם הביא עשה שלא כהוגן ויצא
ידי נדרו עכ"ד. [ובשער המלך (מעשה"ק פי"ד
ה"ה) תי' בשם ס' לשון למורים (ה' נדרים סי'
קיג) דס"ל לרש"י דהא דאין חטאת באה בנדבה,
היינו דוקא לענין שלא להקריבו לקרבן חטאת,
אבל לענין שתחול קדושת חטאת על הבהמה
ודאי דנידר ונידב היא ולמיתה אזלה עי"ש.
ועי' ברש"י לעיל (ד. ד"ה דלא) וצ"ע בזה.

הרי זו חטאתי, אם היה מחויב דבריו קיימין.
פרש"י דאם לא היה מחויב חטאת אינו
כלום, הואיל ולא אמר עלי שאם אמר הרי זו
עלי חטאת אע"ג דלא היה מחויב, הואיל ואמר
עלי דבריו קיימין, דברי רש"י צ"ע דהורי כתב

• ולי נראה לכאורה דאפשר לפרש דהוא מקבל בנדר לקנות בהמה לצורך חטאת שאם יחטא יהא לו מוכן לכך, ודבריו קיימין היינו שצריך לקיים נדרו להפריש בהמה לצורך זה, והא דאם אמר הרי זו חטאת דלא אמר כלום, ולא אמרין דהוא מפריש חטאת שאם יחטא ואשם יהא לו מוכן, משום דא"כ היה לו לומר זו לחטאת, משא"כ כשאמר הרי עלי חטאת משמע יותר שקיבל על עצמו להכין בהמה שאם יחטא ואשם, כך אפשר לתרץ דברי רש"י, ועדיין צ"ע בזה.

9. ספר קהלות יעקב

לב קהלות נדרים סימן ו יעקב

שעשה עשוי ולי"ע. ועי' ירושלמי יומא פ"ו סוף ה"א.
ולעג"ד אפשר לומר דהיכוד דאין חטאת צ"ל נדבה הוא משום שא"ל להקריב חטאת ואשם בנדבה, וממילא אינו יכול להקדישו לה, שאין קדושת חטאת יתפסק אלא"כ יש בו ענין הקרבה. וכן אינו יכול לומר הרי עלי להביא חטאת נדבה כיון שאין במליאות חטאת נדבה הא"ך יתחייב דבר שא"ל במליאות להיות. אבל הא מיהא יכול נדר ולבתחייב להביא חטאת הראויי להקרבה דהיינו חטאת המכפרת כגון להביא חטאת עבור חזיר או בעבור אדם שמחוייב כפרה וכענין דתנן פ"ג דחזיר ועלי לגלה חזיר דהיינו שמתחייב בנדר להביא קרבנות חזירו, וזה אפשר להתחייב אפי' בשאין עדיין לפניו מי שמחוייב חטאת דמי"מ הרי התחייב גופו להביא חטאת הראויי להקרבה, ויביאנה בזמן ובאופן שיהא ראויי להקריב ועב"פ נדרו חל על עצמו שמתחייב להבאת קרבן זה וה"ל יכול להתחייב להביא בהמה זו לחטאת חובה.

ואמנם לומר הרי זו חטאת אי אפשר אפי' אם יתפוסנה עבור מי שיתחייב חטאת דהא אמרי' בצבחים ד"ו מנדי דבוב אחטאת מה חטאת דקודם הפרשה אין לאהר הפרשה לא והיינו דאין חטאת מכפרת אעצירה דאחר הפרשה וה"ל אין חזיר מתכפר חיובו שחל אלא"כ בחטאת שהופרש קודם שנתחייב, ועי' חזיר כ"ז ע"ב וכ"ה א' ומש"ה מתלק רש"י ז"ל דהרי עלי חטאת חל נדרו ובהרי זו לא חל, וכל זה מייירי במתחייב להביא חטאת הראויי להקרבה כגון להביאו עבור מי שמחוייב חטאת וכמ"ל.
אכן מלאתי צפי הרא"ש ז"ל חזיר ד"ג א' ד"ה והפילה אשתו והפריש קרבן כ"י שכתב ח"ל והוי כאומר הרי עלי בהמות קדושים לקרבן חזיר שאקבל עלי דמסתבר דקדשי עכ"ל הרי מצוה דגם הרי זו יכול להקדיש מעבשיו קרבנות חזיר על מזירות

לבו כשמכין אהא לפוטרו מקרבנותיו יש לפרש משום שאינו מוכיח כלל למזירות יותר מלפוטרו מקרבנותיו ואע"פ דלג"ה התו קסבר שמואל דלריך ידים מוכיחות מ"מ כשמזיר עובר לפניו ומספ"ל אי אהא חזיר או אהא לפוטרו מקרבנותיו קאמר, א"ל שיהי מוכיח דבזר ה"ל כג"ן שלם בין לאהא חזיר בין לפוטרו מקרבנותיו כיון שעכ"פ הוי כאומר אהא כמותך ובלשון שלם א"ל למוכיחות וכמשי"ת צעב"י והשי"ת יאיר עינינו צהור"ק. (נדפס בקב"י קדושין ס"ו ז').

סימן ז

בהא דחטאת אינו בא נדבה

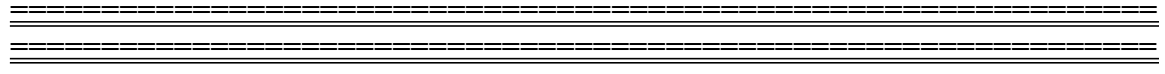
נדרים ד"ו מיתבי כ"י הרי זו חטאתי הרי זו אשמי אם ה"י מחוייב דבריו קיימים פירש"י ז"ל ד"ה דבריו קיימין כ"י אבל לא ה"י מחוייב חטאת אינו כלום הואיל ולא אמר עלי שאם אמר הרי זו עלי חטאת אע"ג דלא ה"י מחוייב הואיל ואמר עלי דבריו קיימין עכ"ל ועי' הגבת מהר"ב רנצבורג ז"ל שכבר תמה בשו"ת הרמ"ע מפאלנו ז"ל דהא חטאת אינו צ"ל בנדר ונדבה כדתנן בשקלים פ"א מ"ה וצ"ל דוכתי וכן בקשה בשעב"מ פ"ד ממעב"ק ה"ה וכתב בשם מהר"י אירגס ז"ל דסובר רש"י ז"ל דהא דאינו צ"ל בנדבה היינו שפסול להקריבו אבל עכ"פ קדושה חלה עליו ודינו כחטאות המתות וכמדומני שגם הרמ"ע מפאלנו ז"ל כתב כן ואינו עכשיו תח"י לעיין צו והדברים חמוכים מלד בספר שנתחול לכתחילה קדושת הגוף למיבוי חטאת המתה וגדולה מזה אמרו במנחות דפ"א וכי מפרישין תחלה למותרות ובמעילה ד"י א' אמרי' אין מפרישין מתחילה לאיבוד ואולי כ"ז לכתחילה אבל דיעבד כשהתפוסו לאוחה קדושה מה

10. דף על הדף: הרי זו חטאתי כו' דבריו קיימין.

וכתב רש"י (ד"ה דבריו קיימין) וז"ל: שאם אמר הרי זו עלי חטאת, אע"ג דלא הי' מחויב חטאת דבריו קיימין. וכבר הרבו לתמוה עליו דהא קי"ל דכל שאינו מהוייב חטאת אינו יכול להביא חטא דאין חטאת באה בנדבה. והביא בשער המלך (מעשה"ק פי"ד הי"ג) בשם מהר"י אירגאס דס"ל לרש"י דהא דאין חטאת בא בנדבה היינו שאין מקריבין אותו לחטאת, אבל קדושת חטאת חלה על הבהמה, ולמיתה אזלא. והק' שם בשעה"מ דא"כ אמאי מנו ה' חטאות המתות, הא איכא שש חטאות, היינו מי שנידב קרבן חטאת. ותירץ דלא קמני התם רק מי שמחוייב חטאת ובא הלל"מ למעט אותם מהקרבה, אבל מי שאינו חייב קרבן פשיטא דאינו קרב.

11. שיטה מקובצת על נדרים דף ו/א

אמר לך רבא אנא דאמרי וכו'. לשון מיותר הוא כי לא היה לו לומר אלא אמר לך רבא אנא דאמרי אפילו לרבנן וכדאמרן. אלא בזאת המסכתא ובמסכת נזיר יש כמה לשונות מיותרות שלא כמנהג תלמודינא. הרי"ף ז"ל:

12. הר"ן מסכת נדרים דף ו עמוד ב

בעי רב פפא יש יד לקדושין וכו' - אפי' ביד מוכיח קמיבעיא ליה מי אמרינן נהי דלא אתרבו להו ידות בהדיא גמרינן במה מציינו מנדרים או אין יד ואפי' מוכיח דנדרים שאני דחמירי דאפי' בדבורא בעלמא חיילי משא"כ בקדושין שהן צריכין איזה מעשה כסף או שטר או ביאה.

13. ספר ברכת אברהם

בעי ר"פ יש יד לקידושין וכו'. ופי' כר"ן דנילף במה מלינו. והתוס' פי' משום דקידושין חסר לה אכוי"ע כהקדש. והגרש"ס"ק ז"ל הקשה דהא לפי התוס' ל"ש זה אלא בקידושין אבל בכל קנין הא אין יד לפ"ז, וא"כ איך יחולו קידושי כסף, הא כדי שיחולו הקידושין לריך להקנות לה הכסף, וצמתיה הא אין יד.
ונפלאתי על דבריו, דהא כל הכסף חס יד הוב לשון טיב או לא, וא"כ הרי בכל קידושין ליכא כלל לשון מתנה אלא לשון קידושין, וזוה סגי כיון דממילא הרי הכסף ניתן להנות שענוי דיבור, וא"כ כל היכא דליכא חסרון צנשן קידושין ממילא הכסף ניתן לקידושין ואין שום מקום לקושיא.

14. דבר יעקב מסכת נדרים דף ו עמוד ב

החזו"א [אה"ע סימן לח - ז] מבאר כוונתו, דהא דבעינן קרא לרבות ידות נדרים ונזירות זה משום שכל חלות אינה חלה אא"כ יש גמירות דעת, ולכן אין קנין בלי מעשה קנין, ובנדרים חידשה תורה שחמירי לאינשי ויש לנודר גמירות דעת ע"י דיבור בלי מעשה, אלא דה"מ היכא שאומר דיבור שלם אבל דיבור חסר אף שמשמעותו כמו הדיבור השלם, מ"מ ס"ד שליכא גמירות דעת כיון שאדם יכול להשתמט לפרש דבריו שלא התכוין לזה, קמ"ל קרא שגם בזה איכא גמירות דעת שלמה ולכן הוי נדר שלם. ולפ"ז אפשר שדוקא לגבי נדר שא"צ מעשה ויש לאדם גמירות דעת ע"י דיבור, ה"ה ע"י דיבור חסר, אבל קדושין שאינם חלים ע"י דיבור אלא ע"י מעשה, משום שקדושין ליכא גמירות דעת מחמת דיבור, וה"ה שלא חל קדושין ע"י מעשה בלי דיבור, וגם אם דיבר דיבור חסר אפשר שאינו חל. [האבנ"מ [הובא להלן אות ז] מבאר הסבר אחר בכוונת הר"ן].

15. תוספות מסכת נדרים דף ו עמוד ב ד"ה יש יד

יש יד לקידושין - תימה מהיכא תיתי יד לקידושין והלא בנדרים לא ידעינן יד אלא מדאתקוש נדרים לנזירות כדאמרי' לעיל וא"כ אמרינן היכא דגלי גלי היכא דלא גלי לא גלי ועוד תדע דהא בסמוך בענין דפאה וצדקה לא מספקא ליה אלא משום דאיתקש לקרבנות וי"ל דקידושין נמי כיון דאסר לה אכ"ע כהקדש לכך

מספקא לן דשמא יש יד לקידושין כמו הקדש מיהו אכתי קשה דלעיל אשכחן דפליגי ר' יהוד' ורבנן בידים שאין מוכיחות בגיטין משמע לכ"ע יש יד לגיטין והשתא מהיכא תיתי דיש יד לגיטין ואפילו אם ת"ל דגיטין וקידושין משום ויצאה והיתה דאיתקש יציאה להוייה גם בקדושין איבעיא לן ולא איפשוט ויש לומר דודאי בגיטין לא פליגי ביד דהא לשונות גמורים כתובים בתוך הגט וגם מגרש בלשון גירושין גמורין ומה שהזכיר לעיל ידים לאו דוקא אלא כלומר פליגי ר' יהודה ורבנן אי בעינן דיבור מוכיח או לא וא"ת והא מדמה לעיל פלוגתא דר' יהוד' ורבנן בגיטין לפלוגתא דאביי ורבא דפליגי בנדרים בידים שאין מוכיחות בידים ממש וי"ל דמ"מ מדמה שפיר כי היכי דפליגי ר' יהודה ורבנן בגיטין אי בעי שיהא מוכיח מתוך הגט שמגרש הוא הלכך בנדרים דגלי קרא בהו ידות הוו פליגי ר' יהודה ורבנן בידים שאין מוכיחות אי מהני אי לא.

16. תוספות מסכת נדרים דף ו עמוד ב ד"ה או דלמא

או דלמא ואת חזאי קאמר לה - פי' דשמא אין יד... ומיירי שאחת נעשית שליח לחברתה ונתן לה שתי פרוטות דאיכא שיעור קידושין לשתיהן ובשלא היה מדבר עם השניה כלל בעסקי קידושין דאם היה מדבר על עסקי קידושין א"כ היתה מקודשת אפי' בלא אמר ואת

17. רמב"ם יד החזקה - הלכות אישות פרק ד

(ב) המקדש את האשה ונתן קידושיה מדעתה ביד חברתה ואמר לחברתה כשנתן הקידושין בידה ואת נמי או וכן גם את וכיוצא בזה הרי שתיהן מקודשות אבל אם נתן בידה ואמר לה ואת הרי זו שקבלה הקידושין ספק מקודשת שמא לא נתכוון אלא לראות מה בלבה וכאלו אמר לה ואת מה תאמרי בדבר זה ולפיכך קיבלה היא הקידושין שהרי זה עדיין שואלה לראות מה בלבה ומפני זה היא ספק מקודשת:

18. ספר דבר אברהם - חלק א - סימן טז

ומ"מ פריך הש"ס שפיר מה לתרומה שכן ישנן במחשבה משום דבתרומה לא בעינן מעשה שהרי בקריאת שם בלא מעשה נמי סגי והמעשה הוא רק להוכיח על המחשבה כי היכי דתיהוי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, משא"כ בגיטין וקידושין שאין המחשבה והרצון עושין כלום אלא בעינן בהו נתינת כסף או גט וזהו שמקיים את הדבר

19. הר"ן מסכת נדרים דף ו עמוד ב

וא"ת ומאי קא מספקא ליה בקדושין מאי שנא מגיטין דלכ"ע יש יד כדמוכח סוגיין דלעיל ולא פליגי אלא ביד שאינו מוכיח י"ל דשאני גט כיון דאיכא מעשה דהיינו נתינת הגט לידה הוי טפי מיד ועיקר מוכיח מקרי משא"כ בבעיין דלחדא הוא דיהב שתי פרוטות אבל לחברתה לא יהיב מידי.

20. דף על הדף: בגמ' יש יד לקידושין כו'.

וכתבו בתוס' דהצד דיש יד בקידושין הוא משום דילפינן קידושין מהקדש, דכמו דמהני יד בהקדש ה"נ מהני יד בקידושין. והק' בשו"ת אבני נזר (אהע"ז סי' שצ"ט) דהא לגבי ממונות אין לנו מקור דתיהני יד, וא"כ לא קנתה הכסף קידושין, ואיך תהא מקודשת כיון דאין הכסף קידושין קנוי' לה.

ותי' דבגמ' קא מסיק או דלמא ואת חזאי קאמר, והיינו דהו"ל עדות ידיעה בלא ראי', כיון דאפשר לפרש כן דואת חזאי קאמר, וא"כ כל זה לגבי חלות הקידושין, אבל לגבי דיני ממונות מהני עדות ידיעה בלא ראי', דלא בעי בממונות עדים לקיום הדבר, וא"כ מצד זה קנתה הכסף, ואי ילפינן קידושין מהקדש ממילא הרי היא מקודשת לו, ועיי"ש ובסי' ת' מה שהאריך בזה.

21. הר"ן מסכת נדרים דף ו עמוד ב

בעי רב פפא יש יד לפאה וכו' - כלומר אם תמצא לומר בקדושין אין יד דלא איתקש לנדרים כלל פאה דאיתקש מאי.

22. קובץ שעורים ח"ב - סימן יז

(ג) ויש לחקור בלקט שכחה ופאה קודם שהגיעו ליד העני אם הן ממון עניים כמו במתנות כהונה קודם שהגיע ליד כהן דהן שייכין לשבט הכהונה או דאינן ממון עניים אלא הפקר לעניים ולא לעשירים וכן נראה להדיא מירושלמי ריש פ"ו דפאה דמפרש טעמא דב"ש דסברי הפקר לעניים הפקר דילפי מפאה וב"ה לא ילפי מפאה

משום דכתיב תעזוב אותם מיעוט זה לעניים ולא לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים ולעשירים ואי נימא דפאה הוי ממון עניים אין זה ענין כלל להפקר לעניים:

23. שערים מצויינים בהלכה

מכלל דכי אמר שדה כולה תיהוי פאה הויא פאה כו'. פי' הר"ן דודאי רב פפא בכה"ג קמבעיא ליה, דבאוגיא קמייחא כבו איכא שיעורא כו', דודאי כיון שהתחיל לעשות פאה כי אמר והדין לגמרה נתכוון. וכתב בנדרים זריזין דיש ללמוד מזה נמי לדין ביטול חמץ קודם פסת, אם אמר חמץ זה הפקר הוא ואמר והדין, יש לומר כיון דחייב לבטל ולהפקיר החמץ א"כ לגומרו נתכוין, וכמש"כ הכא גבי פאה, ומיהו יש לומר דבחמץ אינו חייב להפקיר, דהרי יכול למוכרו או לאכלו, ואינו דומה לפאה שחייב ליתן פאה אבל יש נפ"מ לענין צדקה.

24. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף ו עמוד ב

מנין שאם רצה לעשות כל שדהו פאה שעושה. אף על גב דכתיב לא תכלה דמשמע שכבר התחיל לקצור ואמרה תורה לא תכלה הפאה אבל אם יעשה כל שדהו פאה קודם שיתחיל לקצור לא קרינן ביה לא תכלה בירושל' משני לה דגרסי' בירושלמי דפ"ק דפאה עד שלא קצר שבלת הראשונה לא נתחייבה שדהו בפאה משקצר שבלת הראשונה נתחייבה שדהו בפאה בקש לעשות כל שדהו פאה עושה והיינו דקאמר ת"ל פאת שדך דכיון דהתחיל לקצור קרינן בכולה פאת שדך:

25. תוספות מסכת נדרים דף ו עמוד ב ד"ה מכלל דכי

וא"ת והלא בירושל' (פ"ג דפאה) גבי קרקע כל שהוא חייבת בפאה אי עד שלא קצר אין כאן חיוב אי שקצר אין כאן פאה דבעינן שיתחיל לקצור ואפי' כשהתחיל קודם שיתחייב בפאה י"ל דה"נ קאמר הכא כל שדהו פאה אחר שיתחיל מעט ואפי' כשהתחיל לקצור שבוולת לבד שרי בכך ולעיל נמי דבעי מיירי שהתחיל לקצור מעט ומ"מ שפיר קאמר והדין לעצמו כדפרישית לפי דבאותה קציר אין בו שוה פרוטה הלכך לא חשיב שיוור לעצמו אותו קציר ראשון.

26. שערים מצויינים בהלכה

ואם מפקיר כל השדה ממש א"כ אינה פאה אלא הפקר לעניים ולעשירים כדלקמן (ז). וכמס' פאה (פ"ו מ"א), והפקר פטור ממעשר. וכבר כתבנו בכמה מקומות דהלשון "כל" לאו דוקא, דרובו ככולו, וכעין שכתב בטו"ז (או"ח סי' תקפב סק"ג) דמה"ט הנוסח "מלוך על כל העולם כולו" בלשון כפול, משום דמצינו הרבה פעמים דרובו ככולו, וקמ"ל כאן דכולו ממש, וכהנה רבות.

מנין שאם רוצה לעשות כל שדהו פאה עושה כו'. כתבו התוס' והרא"ש בשם הירושלמי, דצריך להתחיל לקצור לצורך עצמו וקודם הקצירה לעצמו אין עדיין שום חיוב. וא"כ צ"ל הא דכל שדהו דקאמר לאו דוקא. וכ"כ בכסף משנה (מתנות עניים פ"ב הי"א).

27. דף על הדף מסכת נדרים דף ו עמוד ב

בגמ': בעי רב פפא יש יד לפאה וכו'.

במשל"מ (פ"א מהל' מתנות עניים) כתב לחקור אם אחר שכבר הפריש פאה ונפטר מחיובו אם יכול להפריש עוד פאה, [והנפק"מ שיחול שם פאה על הערוגה הנוספת ותהיה פטורה ממעשר], וזן להוכיח מהר"ן בסוגיין דנקט דבאוגיא הראשונה כבר היה שיעור פאה, ואפ"ה אי יש יד לפאה אהני גם ההפרשה השניה.

ודחה המל"מ, שהרי ודאי סוגיין מיירי בתוך כדי דיבור, דאל"כ ודאי אין משמעות ל"והדין", וא"כ כיון דתוכ"ד הוא אפשר דחשיב הכל חלות פאה אחת גדולה, ואין מכאן ראיה להיכא שכבר סיים הפרשת פאה ובא להפריש שנית.

28. דף על הדף: יש יד לפאה

הרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ב הי"ג) פסק לחומרא דאם אמר הרי זו פאה וגם זו או שאמר ה"ז פאה וזו הרי שתייהם פאה, וכתב שם בכס"מ דכיון דלא אפשרת האביעלי פסק הרמב"ם בספיקו לחומרא. **הגרעק"א** (בהגהותיו על הרמב"ם) תמה על הכס"מ דלכאנ"י יש לפרש שיטת הרמב"ם באופן פשוט, ומטעם **ודאי פסק דיש פאה, דכיון דאמרין את"כ את"ל יש יד לצדקה**, הרי בצדקה פסק הרמב"ם כהאת"ל דיש צד לצדקה, והרי האביעלי דצדקה היא רק באת"ל דיש יד לפאה, כמש"כ הכס"מ עצמו, ולכן אף דלא הוזכרה האת"ל בפירוש בגמרא, מ"מ כיון דנפסק דיש יד לצדקה ממילא נפסק מכת ק"ו דיש יד לפאה. וכיוון לזה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בס' דרך אמונה כאן בציון ההלכה ס"ק ר"מ.

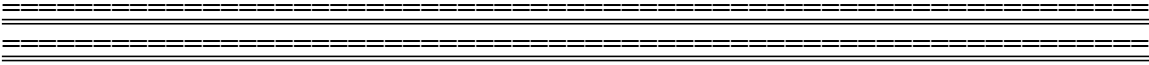
29. הר"ן מסכת נדרים דף ז עמוד א

ולענין הלכה בקדושין נקיטין לחומרא דיש יד דכיון דבעיין לא אפשרתא הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא ובפאה וצדקה כתב הרשב"א ז"ל נמי דאזלינן לחומרא כיון דסלקו בתיקו וכן כתב הרמב"ן ז"ל בהלכותיו דבעיין דצדקה לא אפשרתא בהדיא וסוגיין דיש יד לצדקה וקיימא לן נמי דכל תיקו דאיסורא לחומרא - ומאי דאמר ז"ל דסוגיין דיש יד לצדקה היינו משום דקאמרין אם תמצא לומר יש יד לצדקה וזה אפשר הוא על דרך הרמב"ם ז"ל שפוסק בכל מקום כאם תמצא לומר, אבל במאי דקאמר דקיימא לן נמי דכל תיקו דאיסורא לחומרא ונראה שהסכים גם כן לזה הרשב"א ז"ל **ותמהני עליהן** שהרי סוגיא מפורשת היא בסוף פרק הזרוע והלהיים (חולין דף קלד) **שספק ממון עניים הרי הוא ספק ממון דאזלינן ביה לקולא לנתבע** מדמקשינן התם אמתני' דגר שנתגייר והיה לו פרה נשחטת וכו' תנן ספק ממון פטור אלמא ספיקא לקולא ורמינהו חורי נמלים שבתוך הקמה וכו', ואיצטריך לשנויי הכא פרה בחזקת פטורא קיימא קמה בחזקת חיוב קיימא אלמא טעמא דבחזקת חיוב קיימא הא לאו הכי ספק פטור ואם איתא דספק ממון עניים הוה ליה ספיקא דאיסורא למה לי לשנויי הכי, ועוד דהתם נמי אקשי ליה אביי והרי עיסה דבחזקת פטורא ותנן גר שנתגייר וכו' ספק חייב ואמר ליה ספק איסורא לחומרא ספק ממונא לקולא ואם איתא דספק עניים מקרי ספק איסורא בההוא פירוקא גופה הוה מצי לשנויי ליה הא דאקשי מחורי נמלים אמתני', ועוד דאמרין התם בפ"ק דיומא (דף ח:) תנן התם הנחתומין לא חייבו אותם להפריש אלא כדי תרומת מעשר וחלה ואקשינן בשלמא תרומה גדולה דתניא וכו' מעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה כלומר דליכא ספיקא דאיסורא אלא דממונא וממונא המוציא מחבירו עליו הראיה אלא מעשר שני נפרשה ונסקה וניכלוה בירושלים ואם איתא דספק עניים ספיקא דאיסורא הוא כי היכי דקשיא ליה מעשר שני תקשי ליה נמי מעשר עני אלא ודאי ספיקא דממונא עניים לא מקרי ספיקא דאיסורא אלא ספיקא דממונא ולקולא ולפיכך איני מתחוור בדבריהם ז"ל בזה, וגבי הפקר אין ספק דהוה ליה ספיקא [דממונא] ולקולא ואין יד, וכן נמי גבי בית הכסא דאפי' אם תמצא לומר זימון מועיל לא מהני אלא מדרבנן והוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא.

30. שפת אמת מסכת ראש השנה דף יד עמוד א

בגמ' ת"ר **מעשה ברע"ק כו' ונהג בה ב' עישוריהם** כ' בתוס' בשם הירושלמי דפדאו ונתנו לעניים ולשון התוס' בגליון דמרבא במעשרות אינו מובן כמ"ש הטו"א ובחז' הריטב"א כ' כדי שלא יחסר קצת מהמעשר אם יפריש זו אחר זו מיהו גם ע"ז קשה דיכול להפריש על תנאי כמ"ש בטו"א **עוד הקשה הטו"א דהא בספיקא דממונא קי"ל דהמע"ה ולמה צריך ליתנו לעניים** והביא הסוגיא דחולין (קל"ד) דמחלקין בין פרה דבחזקת פטור קיימא ובין קמה דבחזקת חיוב קיימא והכריח דבדליכא חזקה לכאן ולכאן פטור ותמה על הר"ן דפ"א דנדרים ע"ש שהאריך למעניתו בפנים ובמלואים ולע"ד לק"מ דבלא"ה יש להבין לשון הגמ' דאמר רבא

פרה בחזקת פטור קיימא דא"כ אין הטעם מטעם חזקת ממון ובמשנה איתא שהמע"ה דמשמע דמטעם מוחזקות היא וגם קשה בהא דאמר רבא התם דקמה בחזקת חיוב קיימא אמאי הא אם חלק בעה"ב הוא מה חיוב יש בו והטו"א הכריח מזה דא"צ חזקה ולא ביאר טעמא דרבא כלל אבל האמת יורה דרכו דודאי עיקר הטעם הוא משום דהמע"ה אפי' בס' עניים כמ"ש הר"ן בנדריים אלא דהגמ' משני דהיכא דודאי הי' חיוב טבל בקמה זו לא שייך לומר דהבעלים מוחזקין דהלא התורה הטילה חיוב זה על בעל השדה ולכן לגבי חיוב דמתנות עניים לא מהני חזקת בעל השדה [כיון דאיכא כנגד חזקת חיוב דבעל השדה ליתן מתנות עניים] משא"כ בגר שנתגיר והי' לו פרה שנשחטה דהחזקה שלו הי' בעודו עכו"ם שלא הי' חל עליו חיוב כלל שפיר אמרינן דהמע"ה ונמצא עיקר הכלל דכל היכא דנתחייב הקמה בהחייבים בטל כח מוחזקות דבעל השדה וממילא שפיר כ' הר"ן בנדריים דכיון דמוכח בחולין דבלאו האי טעמא אמרינן דהמע"ה ממילא שם בהא די' יד לפיאה דהוסיף על שיעור חיוב התורה דבזה לא הי' חזקת חיוב מעולם שפיר אמרי' המע"ה ע"ש שהיא ברור ולפ"ז י"ל גם בנידון דהכא דהוי ספק אי מ"ש אי מ"ע כיון דחל חיובי התורה על התבואה שוב בטל כח מוחזקות אבל לכאורה אין זה מספיק דמעשר שני לא נפיק כלל מחזקת בעל השדה כיון שהוא שלו לאכלו בירושלים אך נ"ל דרע"ק ס"ל מעשר שני ממון גבוה הוא ונמצא דאין לבעלים חזקה כלל כנ"ל:

1. שערים מצויינים בהלכה

דף ו. דאין אדם מגרש את אשת חבירו.
(רו) עי"ש הפרטים. ובאבני מילואים (סי' כז ס"ק יד) הביא בשם המהרי"ט (סי' קלח) באומר הרי את מקודשת ולא אמר לי והיא משודכת לו, דלא מהני במה שהיא משודכת כיון שהלשון אינו מוכיח, דכן משמע בר"ן, והקשה עליו דמהר"ן משמע להיפך דאפי' היכא שאין הלשון מוכיח אלא שהענין מוכיח נמי מהני כו' עי"ש.

2. חידושי הגר"ח נדריים דף ו עמוד ב

בענין יד לקידושין

בעי ר"פ יש יד לקידושין או לא וכו'. והקשה הגר"ח מאי מספקא ליה להש"ס ואמאי גרע מאם היה מדבר עמה על עסקי קידושיה דמקודשת בלי אמירה כלל, ורואים אנו דמהני אומדנא שרוצה לקדשה בלי דיבור, והכא נמי למה לא תהיה מקודשת כמו במדבר עמה על עסקי קידושיה.

ואמר הגר"ח שיש שני אומדנות בקידושין, יש אומדנא בגוף המעשה, ויש אומדנא שהיא בלשון של קדושין, וענין האומדנא בגוף המעשה הוא כגון במדבר עמה על עסקי קידושיה, ומהני ג"כ כמו לשון קידושין, דהרי האלם שאינו יכול לדבר מ"מ יכול לקדש אשה, וה"נ ע"י שהוא מדבר עם המתקדשת הוי כמו שאומר לה בפירוש הרי את מקודשת, משא"כ בנידון של ידות דמיירי שמדבר עם אחרת רק שאומר לה ואת, וכל האומדנא אינה אלא בלשון של קידושין שיש לומר שאולי לא כוון כלל לקדשה רק כוונתו היתה לאת מה תאמרי בדבר זה, ואומדנא שהיא רק בלשון הקידושין מיבעיא לן אי מהני או לא. [א"ה, ע"י בברכת שמואל קידושין סי' א שביאר דבריו בארוכה]. ובזה הסביר שאלת הגמ' בקידושין דף ו ע"א איבעיא להו מיוחדת לי מהו מיועדת לי מהו עזרתי מהו וכו', ומסיק שם הכי קא מיבעי ליה הני לישני לקידושי קאמר לה או דילמא למלאכה קאמר לה, והיינו שיש לומר דאע"ג דאם היה מדבר עמה ויהיב לה ושתיק דמקודשת כדאיתא

התם בגמ', דהוי אומדנא בגוף המעשה וכלשון גמור דמי, מ"מ אם סיים בלשון גרוע שאפשר לפרשו למלאכה לא מהני אומדנא להתקדש בכה"ג.

המחנה אפרים [בהל' נדרים סימן ז'] כתב לחלק בין סתם נדרים להחמיר לידות נדרים, דבסתם נדרים הוי לשון גמור רק שיש ספק בכוונתו ובכה"ג מהני פירוש, משא"כ בידות שהספק הוא על הלשון גופא שלא נגמר הלשון לא מהני, והנה יש לחקור בגמ' בקידושין הנ"ל דקאמר או דילמא למלאכה קאמר לה, האם היינו שהוא בגדר ספק בכונתו ואז יהני אם יפרש אח"כ שכוונתו היתה לקידושין, או שהוא בגדר ספק בלשון ולא מהני אם יפרש אח"כ כמו בידות דלא מהני.

והנה בתוס' ר"י הזקן בקידושין שם כתב דלא מהני אם יפרש אח"כ דכוונתו לקידושין, והיינו כנ"ל דהספק הוא בהלשון גופא וכמו ידות.

ובזה יש לתרץ מה שהקשה הלח"מ בפ"ד מאישות ה"ב בסתירת דברי הרמב"ם שבספק הגמ' דיש יד להפקר פסק בפ"ב מנדרים הט"ז שהרי זה ספק הפקר, ובדין שכ"מ שהפקיר כל נכסיו שהוא ג"כ איבעיא דלא איפשיטא כתב בפ"ט מזכיה הי"ט שאם עמד חוזר בכל דכיון שהוא ספק אמרינן המע"ה, ומ"ש התם דפסק שהוא ספק. אך לפי דברינו יתיישב בטוב טעם, דהנה בהאיבעיא דיש יד לקדושין וכן יש יד להפקר הוי הספק בעיקר הלשון דקידושין ודהפקר, ולא יהני אם יפרש אח"כ וכמו שכתב ר"י הזקן, וא"כ שפיר הוי ספק הפקר בעיקר הדין, משא"כ בהא דשכ"מ שהפקיר כל נכסיו בלשון גמור, דהוי רק ספק בכונתו אי היה בדעתו לחזור בו אם יעמוד כמו בכל מתנת שכ"מ או לא, ועל כן אם עמד וטען שלא כיוון להפקיר אם היה יודע שיעמוד מהני פירושו וחוזר. [א"ה, ע"ע בזה בברכת שמואל שם אות ב מש"כ בשם הגר"ח].

3. אגרא דכלה שמות פרשת תרומה

מדרש פרשה ל"ג [ה'], ד"א ויקחו לי תרומה... ונ"ל דרצה לפרש מהו ויקחו לי תרומה, לי דייקא, והנה כבר אמרנו לי הם אורות המקיפין של ישראל, דאתוון ל"י הן המה אותיות הקצוות שבתבות ישראל"ל, הנה המה מרמזים לקידושין הרי את מקודשת ל"י ידים מוכיחות, וידוע דעל ידי הקדושין נמשך מהחתן אל הכלה בחינת מקיף, ואחר כך בייחוד בחיבת ביאה ניתן לה אור פנימי [שער המצות פר' תצא], והנה אתוון אש"ר שבתבות ישראל"ל המה באמצע, רמז לאור פנימי הניתן ביחוד הגמור בהתחבר רמ"ח דדכורא עם רנ"ב דנוק' ובהוספת המפתח שאמר רבי עקיבא בבכורות [מה א], (הוא סוד גר"ן ארנן [דה"א כא יח] מקום המקדש), סך הכל תק"א מגין אש"ר. והנה בשעת מתן תורה היה בחינת אירוסין ואתם תהיו ל"י וכו', וכמד"א [הושע ב כא] וארשתיך ל"י...

וידבר וכו' דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר וכו'. הנה תיבת ישראל"ל הם אתוון ל"י רא"ש, ל"י הם אותיות החיצונים שבישראל"ל המקיפים לאותיות רא"ש שבישראל"ל, להיות תיבת ל"י מורה על בחינת קידושין שקידוש הש"י לכנסת ישראל, כמד"א [לעיל יט ו] ואתם תהיו לי וכו' וגוי קדוש, כענין קידושין הגשמיים בעולם הזה הרי את מקודשת לי ידים מוכיחות, בעינן ל"י דייקא, (וצירוף תיבת ל"י מבואר במגלה עמוקות [פר' בלק] מורה על התחברות קוב"ה כביכול עם הכנסיה הקדושה, כי קל' גבוה מכל האותיות מרמזת על גבוה מעל גבוה שומר, והיו"ד היא קטנה מכל האותיות מורה על כנסת ישראל כי אתם המעט כו' [דברים ז ז], והנה אתוון ל"י המה המקיפין שבתבות ישראל"ל, כי על ידי הקידושין מקנה החתן להכלה אור מקיף, כנודע מכוונת הקידושין להאר"י ז"ל [ליקו"ת פר' תצא].